

7. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Акад. Проект, 2001. – 990 с.
8. Шевченко И.С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16–20 вв. : монография / И. С. Шевченко. – Х. : Константа, 1998. – 168 с.
9. Шевченко И.С. Концепты коммуникативного поведения и дискурс / И.С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2013 – № 1072. – С. 15–20.
10. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Use / P. Brown, S. Levinson. – NY. : CUP, 1987. – 345 p.

*Голікова О.М., канд. іст. наук, доцент, професор ХНАУ
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

ПОЧАТОК МОВНОЇ ОСВІТИ У ХНАУ ІМЕНІ В.В. ДОКУЧАЄВА

Питання про початок мовної освіти у ХНАУ є дискусійним. Традиційно запровадження іноземних мов у виші відносять до останньої чверті XIX ст. і характеризують як несистемне викладання деяких мов окремими педагогами. Відомо, що кандидат лісівництва К.С. Євтушенко 1886 р. проводив заняття з німецької мови; завідувач дослідної ферми І.А. Міллер 1895 р. – з німецької та французької мов. У 1944 р. у ХСГІ засновано кафедру іноземних та російської мов. Від 1980 р кафедра іноземних мов почала функціонувати самостійно [2, с. 310]. Того ж року, з огляду на необхідність підготовки фахівців-аграріїв для зарубіжних країн, створено кафедру російської мови, яку 1992 р., відповідно до надання українській мові статусу державної, реорганізовано в кафедру української та російської мов [2, с. 314]. Сучасну кафедру мовних дисциплін створено 2016 р. на базі кафедри української та російської мов і кафедри іноземних мов [3].

Вивчення польського періоду історії ХНАУ дозволяє стверджувати, що мовна підготовка студентів здійснювалась у виші від самого початку його заснування. Джерельною базою для дослідження послуговували документальні матеріали за 1816–1919 рр., які зараз перебувають на постійному зберіганні у Державному архіві Харківської області (далі – ДАХО; Фонд 669, Маримонтський землеробський інститут Міністерства народної освіти, м. Маримонт).

У 1816 р. з ініціативи польської громадськості, насамперед С. Сташица й С. Потоцького, за Указами російського імператора Олександра I створено декілька вишів у Польщі. Серед них – Інститут землеробського господарства, практичної ветеринарії та школи рукоділля (синонімічна назва – Землеробський інститут) в Маримонті, створений 5 жовтня 1816 р., та Лісівнича школа (синонімічні назви – училище, інститут) у Варшаві, заснована 17 жовтня 1816 р.

Становлення цих закладів відбувалося в умовах існування Королівства Польського як автономного утворення у складі Російської імперії, відповідно до підписаної 1815 р. Олександром I Конституційної Хартії Королівства. Їхнє заснування відображало тогочасні потреби Польщі у підготовці кваліфікованих агрономів та лісівників на основі польських освітніх традицій.

У 1840 р. шляхом об'єднання Землеробського інституту в Маримонті з Лісівничою школою у Варшаві створено Інститут сільського господарства та

лісівництва в Маримонті, що існував до 1861 р.

Статутні документи цих вишів, які зараз перебувають на постійному зберіганні у ДАХО, надають можливість об'єктивного дослідження питання щодо початку викладання мовних дисциплін у ХНАУ.

Першим закладом, що почав реально працювати, була Лісівнича школа. Її Статут затверджено 20 січня 1818 р. на засіданні Адміністративної Ради у Варшаві. Третій розділ цього документа «Предмети, що викладаються, і теоретичні курси» передбачав вивчення польського правопису і німецької мови [8, арк. 2 зв.]. Відкриття Лісівничої школи відбулося 26 березня 1818 р. у Варшавському Королівському університеті, в якому вона й функціонувала у перший рік своєї діяльності (з 26 березня до 31 липня 1818 р.).

У перший рік роботи Лісівничої школи професором Матушевським прочитано 43 лекції з німецької мови [6, арк. 1]. Другий рік навчання почався 17 вересня 1818 р. й продовжувався до 3 серпня 1819 р. Упродовж цього часу професором Матушевським прочитано 77 лекцій з німецької мови [6, арк. 1 зв.]. У наступні роки вивчення німецької мови тривало [6, арк. 3 зв., 4 зв., 5 зв.].

Що стосується Інституту в Маримонті, важливим джерелом для вивчення питання щодо викладання мов є «Статут внутрішньої організації школи при Агрономічному інституті», затверджений 12 вересня 1820 р.». Відповідно до цього документа підготовка агрономічних кадрів здійснювалася відповідно до тих обов'язків, що їх мали виконувати вихованці інституту після завершення навчання. У першому класі готували старост, десятників, старших батраків [9, арк. 1]; у другому – писарів, підстарост, економів [9, арк. 2]; у третьому – управляючих великими маєтками – землевласників, орендарів, головних економів [9, арк. 3]. Вивчення польського правопису було передбачено для учнів першого класу впродовж усього року навчання [9, арк. 5], і польська мова залишалася домінуючою. Однак у документі зауважено: «Усі науки по можливості будуть викладатися національною мовою, однак, з огляду на те, що найкращі твори з сільського господарства написано німецькою мовою, у третьому класі, відтак, що учням це буде по силах, науки можуть викладатися німецькою мовою» [9, арк. 8 зв.].

Домінування польської мови було цілком природним явищем для польських навчальних закладів. Водночас німецька мова на той час була мовою передових аграрних технологій та прогресивного наукового знання. Перший директор Інституту в Маримонті професор Є.-Б. Флят здійснив дворічне закордонне відрядження, вивчаючи досвід функціонування перших європейських аграрних вишів. Він відвідав ферму Мьоглін, неподалік Бранденбурга, яка належала агроному А.-Д. Теєру (з 1806 р. – перший в Європі сільгоспінститут, який від 1819 р. називатиметься «Королівська Пруська Академія сільського господарства»), та сільськогосподарську школу Ф.-Е. Феленберга у містечку Гофвіль, неподалік Берна (Швейцарія).

Під час повстання 1830 р. Інститут в Маримонті та Лісівниче училище у Варшаві опинилися в центрі революційних подій. У листопаді 1830 р. зруйновано приміщення Землеробського інституту. Значно скоротилася чисельність учнів «обох інститутів» [4, арк. 4 зв.]. У 1832 р. уряд призупинив їхнє фінансування.

Після придушення повстання починається повільна русифікація аграрної освіти у Польщі. Уперше російську мову, поряд з німецькою, запроваджено до навчальних програм за «Статутом Інституту сільського господарства у Маримонті» від 13 жовтня 1835 р. [7, арк. 4 зв.]. Подібне положення

зафіксовано також у «Програмі викладання курсу наук в Маримонтському землеробському інституті у другий період (1836–1840 рр.)» [10, арк. 1 зв.].

Після об'єднання Інституту в Маримонті з Лісівничою школою у Варшаві русифікація посилилася. Відповідно до «Положення про інститут сільського господарства і лісівництва в Маримонті» від 31 серпня 1840 р., яке затвердив імператор Микола I, серед наук, що викладали в інституті, передбачено вивчення російської і німецької мов (глава III, стаття 28) [5, арк. 5]. У Музеї історії ХНАУ зберігається унікальний документ – Свідectво про закінчення Інституту від 1857 р., у якому переважає російська мова. Після перебазування інституту до Ново-Олександрії 1862 р. російська мова стала офіційною в інституті. Польські дослідники вважають, що реорганізація Ново-Олександрійського інституту за Статутом 1869 р. своїм кінцевим результатом мала ліквідацію російським урядом польської вищої освіти взагалі [1, р. 25, 37].

Література

1. Pamietnik Puławski. Puławy. 1862–1962. – Cieszyn: Państwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1965. – 450 p.
2. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків, 2011. – 544 с.
3. Кафедра мовних дисциплін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knau.kharkov.ua/kaflingvo.html>.
4. Матеріали о присоединении к институту Варшавского лесного училища: указ, письма, докладные (9 октября 1838 г. – 14 марта 1840 г.) // ДАХО. – Ф. 669. – Оп. 3. – Од. зб. 20. – Арк. 1–9.
5. Положение об институте, утвержденное 31 августа 1840 года с приложением (штат, смета, учебное расписание) // ДАХО. – Оп. 3. – Од. зб. 21. – Арк. 1–13.
6. Сведения об учебной работе Варшавского Лесного училища (1818–1823 гг.) // ДАХО. – Оп. 3. – Од. зб. 10. – Арк. 1–8.
7. Устав (Положение) института, утвержденный 1(13) октября 1835 г. // ДАХО. – Оп. 3. – Од. зб. 16. – Арк. 1–13.
8. Устав Варшавского Лесного училища, утвержденный 20 января 1818 г. // ДАХО. – Ф. 669. – Оп. 3. – Од. зб. 2. – Арк. 1–5.
9. Устав института и сельскохозяйственной школы при институте, утвержденный 12 сентября 1820 г. // ДАХО. – Ф. 669. – Оп. 3. – Од. зб. 7. – Арк. 1–27.
10. Учебные программы института на 1836–1840 годы // ДАХО. – Ф. 669. – Оп. 3. – Од. зб. 17. – Арк. 1–2.

Кайдаш А. М., канд. філол. наук, доцент

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МОТИВУ ДОМУ В ПОЕЗІЇ ІРИНИ ЖИЛЕНКО

Художня творчість Ірини Жиленко, пронизана глибоким усвідомленням цінності дому в системі духовно-ментальних координат, становила об'єкт дослідження М. Коцюбинської, Д. Дроздовського, М. Жулинського, О. Никанорової, К. Сардаряна та ін. Статті, присвячені ювілею авторки,